INFLUENȚA SLAVĂ ASUPRA LIMBII ROMÂNE PE BAZA ALRM I. TERMINOLOGIA CORPULUI OMENESC. HARTA 1 (*CORP*)

Adrian Chircu
Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, România
adichircu@hotmail.com

Abstract. ***The Slavic Influence on the Romanian Language According to the RLA I. The Human Body Terminology. Map 1 (Corp).*** *This study aims to reinterpret the data regarding the disappearance/appearance of the Romanian word of Latin origin* **corp** *(body) and its replacement with* ***trup****, which is a widely used synonym of Slavic origin according to the Romanian Linguistic Atlas (RLA, map no. 1) as well as to the oldest Romanian texts. The analysis will be carried out from various etymological, lexical and semantic perspectives. Thus, the study aims to demonstrate that the Romanian word corp (body) is not inherited but borrowed.*

0. Despre influența slavă asupra limbii române s-a scris, în general, destul de mult, iar aspectele esențiale au fost lămurite în mare măsură, rămânându-le, astăzi, specialiștilor să se aplece asupra unor fapte de limbă care n-au fost tratate până în prezent în detaliu sau care au fost amintite în cu totul alte contexte.

Din cele expuse în principalele lucrări şi studii de lingvistică, rezultă că *„contactul îndelungat dintre slavi şi români, precum şi strânsele legături culturale cu slavii, utilizarea, secole de-a rândul, a limbii slave în biserica şi administrația țărilor româneşti au lăsat urme adânci îndeosebi în lexicul limbii române."*

1. În cele ce urmează, vom urmări, pe baza datelor înregistrate într-una dintre hărțile ALRM (I), modul în care unul dintre termenii esențiali din terminologia corpului omenesc, ***trup***, şi-a făcut loc în limbă, în momentul în care au avut loc contacte lingvistice slavo-române.

De asemenea, vom încerca să desluşim care au fost cauzele dispariției şi reapariției termenului ***corp*** în limba română, raportându-ne, acolo unde este cazul, şi la situația din alte limbi romanice.

După cum se ştie, termenii referitori la părțile corpului omenesc sunt în, mare măsură, latineşti şi se regăsesc în toate limbile romanice. Marius Sala observa că *„terminologia legată de om (în mod special cea a corpului omenesc) [...] este formată aproape în întregime din cuvinte moştenite din latină."*[1]

Sunt însă şi situații, sporadice ce-i drept, în care avem termeni de alte origini decât cea latinească (majoritară), cum este cazul şi unor termeni precum (***trup***, ***obraz***, ***gleznă***, ***gât***, ***guşă***, ***talpă***, ***buză***, ***grumaz***).

2. De-a lungul secolelor, între termenul ***corp*** şi termenul ***trup*** (< sl. ***trupŭ***), s-a dus o „luptă", având drept rezultat izbânda celui din urmă, pentru ca, apoi, ***corp*** să reintre în limbă o dată cu relatinizarea limbii române.

[1] Marius Sala, *De la latină la română*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, p. 42. La p. 44, se susține originea sa latinească: *„nu există dovezi contra moştenirii din latină."*

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

2.1. În primul rând, trebuie menționat că, în limba română, nu avem un descendent direct al latinescului ***corpus***, ***-oris***, așa cum se întâmplă în cazul celorlalte limbi romanice (it. ***corpo***, log. ***corpus***, engad. ***küerp***, friul. ***kuarp***, fr. ***corps***, v.fr. ***cors***, prov. ***cors***, port. ***corpo***, sp. ***cuerpo***, cat. ***còs***, sard. mer. ***corpus***, sard. sept. ***corpu***, cors. ***corpu***, cimr. ***corff***), contrar opiniei formulate de către Nicolae Felecan, conform căruia *„termenul, în accepțiunea anatomică, este moștenit și a avut inițial o arie de răspândire mare, care, cu timpul, s-a redus în favoarea lui trup, răspândit prin scrierile religioase"*.[1]

2.2. Sextil Pușcariu consideră că, în ceea ce privește româna, *„o mulțime de cuvinte latine păstrate în celelelte limbi romanice au dispărut în toate dialectele române, fiind înlocuite prin derivate (în parte latine vulgare) sau prin cuvinte străine, mai ales slave"*[2] și îl amintește, două pagini mai încolo, pe lat. ***corpus*** *„păstrat pe alocuri și la noi"*, dar care a fost înlocuit cu ***trup***.

2.3. Ezitarea privind încadrarea acestui cuvânt în limba română (cuvânt moștenit sau împrumut neologic) persistă și în paginile DA (p. 808), unde, la etimologia cuvântului, se menționează că avem un „N[*eologism*] *după fr. (corpus, -oris, idem). Cf. corpuscul, corpolent, corporație, corporativ. (Se pare că în unele regiuni corp s-a păstrat și ca vorbă populară, ca și la Megleniți).*"

În celelalte dicționare importante ale limbii române, ***corp*** este considerat un neologism : MDN (pp. 224-225), DEX (p. 239), DEI (p. 339), MDA (I, p. 678).[3]

2.4. Înregistrarea sa în câteva puncte de anchetă relativ compacte (12, la număr) nu este întru totul relevantă. La fel se întâmplă și cele câteva insule (2 la număr, pct. 255 și pct. 584) la nord de Carpați. Prezența lui ***corp*** în harta din ALRM I, în zona Banatului, și trecerea în / prin graiurile oltenești nu este o garanție că româna l-a moștenit. De asemenea, celelalte puncte de anchetă în care ambii termeni coexistă, prioritar fiind ***trup***, sunt mult mai numeroase (9 pct.) decât cele în care domină ***corp*** (7 pct.).

2.5. Includerea sa în dicționarul lui Meyer-Lübke (REW 2248, megl. ***corp***) e discutabilă. Parcurgerea cu atenție a *Dicționarului meglenoromân* al lui Th. Capidan scoate la iveală mai multe aspecte. Pe de o parte, la intrarea ***corp*** (p. 78), acesta ne trimite la ***corb*** (p. 77). Pe de alta, în același dicționar (p. 302), figurează ***trup***, cu înțelesul pe care îl avem și în dialectul dacoromân. De altfel, autorii a trei dintre vechile noastre lucrări lexicografice *Il „Lexicon Marsilianum"* (LM), *Dictionarium Valahico-Latinum* (DVL) și *Dictones Latinae cum valahica interpretatione* (DLVI) traduc, în ordine, latinescul ***corpus*** prin ***trupul*** (p. 197), ***trup*** (4801, p. 127) și ***trup*** (p. 133). Dacă ar fi fost moștenit, ***corp*** ar fi trebuit să apară cel puțin în DVL, care, din câte se știe, „ trădează " particularități bănățene.

---

[1] Nicolae Felecan, *Terminologia corpului uman în limba română*, Cluj-Napoca, Editurile Mega & Argonaut, 2005, pp. 14-15.

[2] Sextil Pușcariu, *Limba română*, I (Privire generală), prefață de G. Istrate, note, bibliografie de Ilie Dan, București, Editura Minerva, 1976, p. 240.

[3] În CADE nici nu figurează, iar, în Pușcariu EWRS, p. 35, este amintită forma din meglenoromână ***corp***.

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

2.6. Un argument important în favoarea împrumutului este şi faptul că termenul ***corp*** nu apare în expresii vechi româneşti, ci doar în frazeologisme calchiate total sau parţial (***corp la corp***, ***a face corp comun cu***, ***corpul omenesc***). Nici în perspectivă derivativă, nu avem argumente, deoarece majoritatea cuvintelor care îl au în structura lor sunt împrumuturi neologice (***corpolent***, ***corpolenţă***, ***corporal***, ***corporalitate***, ***corporatism***, ***corporatist***, ***corporaţie***, ***încorpora***, ***încorporabil***, ***încorporare***, ***încorporat***, ***încorporaţie*** etc.), iar nu creaţii pe tărâm românesc.

2.7. Noi nu negăm faptul că nu a fost niciodată prezent în limba română, dar este posibil, ca, după ce s-a stins, acesta să fi reintrat în zona Banat-Hunedoara prin intermediul scrierilor calvine care, după cum se ştie, aveau la bază modele redactate în latină (la noi, cu alfabet latin şi ortografie maghiară).

2.7.1. Nu poate fi ignorată nici ipoteza formulată de Alexandru Ciorănescu, în DER, care afirmă că, acest cuvânt, atestat în secolul al XVIII-lea, a intrat, mai întâi, în limba română „*prin intermediul germ., rus.* ***Korpus***, *mai târziu prin fr.* ***corps***." Afirmaţia acestuia nu e chiar lipsită de interes, căci zona cu cele mai multe puncte de anchetă în care ***corp*** primează a cunoscut o influenţă germană (şvabii), care coincide cu apariţia termenului în limba română (sec. XVIII).

2.7.2. Chiar şi în franceză cuvântul a fost întărit sub influenţa latinei savante şi / sau ecleziastice, deoarece, în vechille stadii de limbă franceză cuvântul cunoştea forma ***cors*** (apud DAF, p. 133 „*Si chier que vous avés vos* ***cors***."). În *La Chanson de Roland*, regăsim aceeaşi formă (strofa 150, „*Trestut le* ***cors*** *a la tere li justet.* 'Trupul său cade pe pământ'"). Forma ***corps*** apare, în schimb, în *La Cantilène de Sainte Eulalie* („*Buona pulcella fut Eulalia / Bel avret* ***corps*** *bellezour anima...*").

2.7.3. La nivelul semnificaţiei, port. ***corpo*** se apropie de ***trup*** din română, fiindcă, pe lângă sensul 'corpo, em general', avem şi 'carne de corpo, pessoa, individuo, corpo inanimado, cadáver'. De pildă, în multe texte vechi româneşti, ***trup*** are acelaşi sens (SA, p. 77/67v, „*Că cu adevăr n-au murit nice ea, ce numai ce doarme şi, săva că* ***trupul*** *ei zace în pământ, ce-i ferice de sufletul ei.*")

3. În primele veacuri, ***corp*** a fost concurat din ce în ce mai mult de acest element de origine slavă, după cum ne dovedesc hărţile atlaselor lingvistice. Înlocuirea lui ***corp*** cu ***trup*** în epoca convieţuirii slavo-române se poate datora şi faptului că ***corp*** (< lat. ***corpus***) a ajuns să se confunde cu ***corb*** (vezi supra, discuţiile referitoare la forma din meglenoromână).

Astfel, s-a simţit nevoia eliminării omonimiei nou create (chiar dacă accidentale) de către vorbitor, prin împrumutarea unui nou termen, sl. ***trupŭ***. Situaţia din română nu e singulară. Aceasta se regăseşte şi în vechea franceză şi în provensală, unde, pentru 'corbeau', avem forma ***corp***.[1] Întrebarea care se ridică este de ce un termen mai puţin întrebuinţat (***corb***) a putut înlocui un termen care făcea parte din vocabularul esenţial al limbii române (***corp***)?

[1] Apare, de asemenea, în franceză, şi ***corf***.

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

Prin urmare, e posibil să fi avut loc o neutralizare (***corp***) a opoziției sonor/surd (***corb/corp***), pe care Al. Rosetti nu o acceptă, afirmând că „*opoziția de sonoritate nu se neutralizează la finală, întrucît, în epoca română comună finala era vocalică: corbu – corpu etc.*"[1]

Cazul nu e izolat, deoarece, în latina vulgară, sunt numeroase cazurile în care ***b***, în anumite condiții, trece la ***p*** : în loc de ***scribit***, avem ***scripit*** ; ***pleps*** pentru ***plebs***, dar şi situații inverse ***labidem***, în loc de ***lapidem***.

3.1. Larga răspândire a lui ***trup*** pe întreg teritoriul lingvistic dacoromân dovedeşte că, într-o primă etapă, ***trup*** a intrat mai întâi pe cale orală şi doar apoi au contribuit şi scrierile bisericeşti (redactate în slavonă), în paginile cărora ***trup*** apare frecvent (Palia de la Orăştie, Psaltirea Hurmuzaki, Codicele Voroneţean etc.) :

(1) „*Derept aceaia omul va lăsa tatăl său şi muma şi se va lepi muiarei şi vor fi amândoi un* ***trup***." (PO, 18/7)

(2) „*Pomeneaşte carele <...> al mieu* ***trup***." (PH, p. 163/76r)

(3) „*Cumu easte* ***trupul*** *fără sufletu morrtu, aşa şi credința fără lucru moarrtă easte.*" (CV, p. 350/61v)

4. În limba română, ***trup*** este vechi şi s-a constituit, de-a lungul veacurilor, într-o bază derivativă importantă (***trupa***, ***trupesc***, ***trupeşte***, ***trupaş***, ***trupcă***, ***trupean***, ***trupeş***, ***trupeşie***, ***trupişte***, ***trupiță***, ***trupos***, ***trupşorel***, ***trupuleț***, ***trupuşor***, ***trupurel***, ***trupuț***, ***întrupa***, ***întrupare***, ***întrupat***, ***întrupător***, ***întrupoşa***, ***reîntrupa***, ***reîntrupare***, ***reîntrupat***, ***destrupa***, ***destrupat***), iar familia sa frazeologică numără multe frazeologisme (***după trup***, ***cu trup şi suflet***, ***a fi trup din trupul cuiva***, ***a fi trup şi suflet cu cineva***, ***a se face trup***, ***trup de om***, ***a trece peste trupul cuiva***).

4.1. În secolul al XIX-lea, încercările de calchiere parțială ale unor sintagme împrumutate, care îl conțineau pe ***corp*** n-au fost dintre cele mai reuşite şi au fost simțite ca artificiale. Spre exemplificare, oferim câteva dintre acestea: ***trup ceresc*** (***corp ceresc***), ***trup străin*** (***corp străin***), ***trup de legi*** (***corps de lois***).

5. În urma relevării tuturor acestor aspecte, considerăm că, în limba română, ***corp*** reprezintă un împrumut. Datorită încărcăturii sale semantice, cuvântul de origine slavă, ***trup***, a reuşit să suplinească dispariția/absența unui descendent al lat. ***corpus***.

5.1. Prezența substantivului ***trup*** în română, atât în textele vechi, cât şi în harta numărul 1 din ALRM I, demonstrează că acest cuvânt era şi este foarte des întrebuințat în limbă. Bogăția de sensuri şi familia sa lexicală subliniază faptul că ***trup*** s-a fixat în limbă şi că a reuşit să suplinească absența din limbă a unui element fundamental latinesc.

---

[1] Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, cu 6 hărți afară din text, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, p. 382.

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

5.2. E un caz rar de împrumut, în ceea ce priveşte terminologia corpului omenesc, însă nu de netăgăduit. Limba română se dovedeşte a fi încă o dată altfel romanică decât limbile sale surori. Chiar dacă a revigorat un cuvânt pierdut, ***corp***[1], limba română n-a putut să recupereze toată încărcătura semantică de odinioară şi pe care o găsim în miezul ***trupului*** slav.

5.3. Faptele de limbă discutate demonstrează încă o dată că *„dintre popoarele conlocuitoare, slavii au exercitat asupra noastră cea mai masivă şi mai îndelungată influenţă. Vocabularul nostru e atît de împănat cu împrumuturi slave, încît, din pricina lor, limba română se deosebeşte mult de celelalte limbi neolatine."*[2]

Bibliografie:

a) *studii şi articole* :

1. Capidan, Th., *Limbă şi cultură*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1943.
2. Felecan, Nicolae, *Terminologia corpului uman în limba română*, Cluj-Napoca, Editurile Mega & Argonaut, 2005.
3. Livescu, Michaela, *Locul limbii române între limbile romanice în perspectiva atlaselor lingvistice romanice. Terminologia părţilor capului*, Craiova, Editura Universitaria, 2003.
4. Mihăilă, G., *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1960.
5. Pătruţ, I., *Studii de limba română şi slavistică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.
6. Pop, Sever, ALRM, vol. I (*Părţile corpului omenesc şi boalele lui*), Cluj-Napoca, 1938. (ALRM I)
7. Puşcariu, Sextil, *Limba română*, I (Privire generală), prefaţă de G. Istrate, note, bibliografie de Ilie Dan, Bucureşti, Editura Minerva, 1976.
8. Rosetti, Al., *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, cu 6 hărţi afară din text, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968.
9. Rosetti, Al., *Influenţa limbilor slave meridionale asupra limbii române (sec. VI-XII)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1954.
10. Sala, Marius, *De la latină la română*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
11. Saramandu, Nicolae, *Romanitatea orientală*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

b) *dicţionare* :

1. Candrea, I-Aurel, Adamescu, Gh., *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, vol. 1 (Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi), ediţie anastatică îngrijită şi prefaţată de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2010. (DEI)

[1] În ultimele două veacuri (al XIX-lea şi al XX-lea), ***corp*** e întâlnit mai ales în vocabularul ştiinţific medical sau în cel administrativ.

[2] Sextil Puşcariu, *Limba română*, I (Privire generală), prefaţă de G. Istrate, note, bibliografie de Ilie Dan, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 273.

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

2. Candrea, I-A., Densusianu, Ov., *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A-Putea)*, ediție îngrijită și prefațată de Gr. Brâncuș, București, Editura Paralela 45, 2003. (CADE)
3. Capidan, Th., *Meglenoromânii*, III (Dicționar meglenoromân), București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului & Imprimeria Națională, 1935.
4. Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru-Mehedinți și Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2002. (DER)
5. Corbea, Teodor, *Dictones latinae cum valachica interpretatione*, vol. I (studiu introductiv, note și text), ediție de Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001. (DLVI)
6. *** *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008. (DLV)
7. *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, revizuită București, Academia Română & Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009. (DEX)
8. *** *Dicționarul limbii române*, București, Editura Academiei Române, 2011, vol. I-XIX. (DLR)
9. *** *Dicționarul limbii române*, tomul I (Partea II, C), București, Tipografia Ziarului «Universul», 1940. (DA)
10. Gaffiot, Félix, *Le Grand Gaffiot. Dictionnaire Latin-Français*, nouvelle édition revue et augmentée sous la direction de Pierre Flobert, Paris, Éditions Hachette.
11. Greimas, Algirdas Julien, *Dictionnaire de l'ancien français*, Paris, Éditions, Larousse-Bordas HER, 2001. (DAF)
12. *** *Micul dicționar academic*, vol. I (A-C), cuvânt înainte de Eugen Simion, prefață de Marius Sala, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001. (MDA)
13. Machado, José Pedro, *Dictionário etimológico da língua portuguesa*, com a mais antiga documentação escrita e conhecida de muitos dos vocábulos estudados, Lisboa, Editorial Confluência, 1956.
14. Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum I. O., 2000. (MDN)
15. Meyer-Lübke, W., *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 7. unveränderte Auflage, Heidelberg, Universitätsverlag Winter, 2009. (REW)
16. Pușcariu, Sextil, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, zweite. unveränderte Auflage, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1975. (EWRS)
17. Tagliavini, Carlo, *Il „Lexicon Marsilianum". Dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII. Studio filologico e testo*, București, Cultura Națională, 1930. (LM)

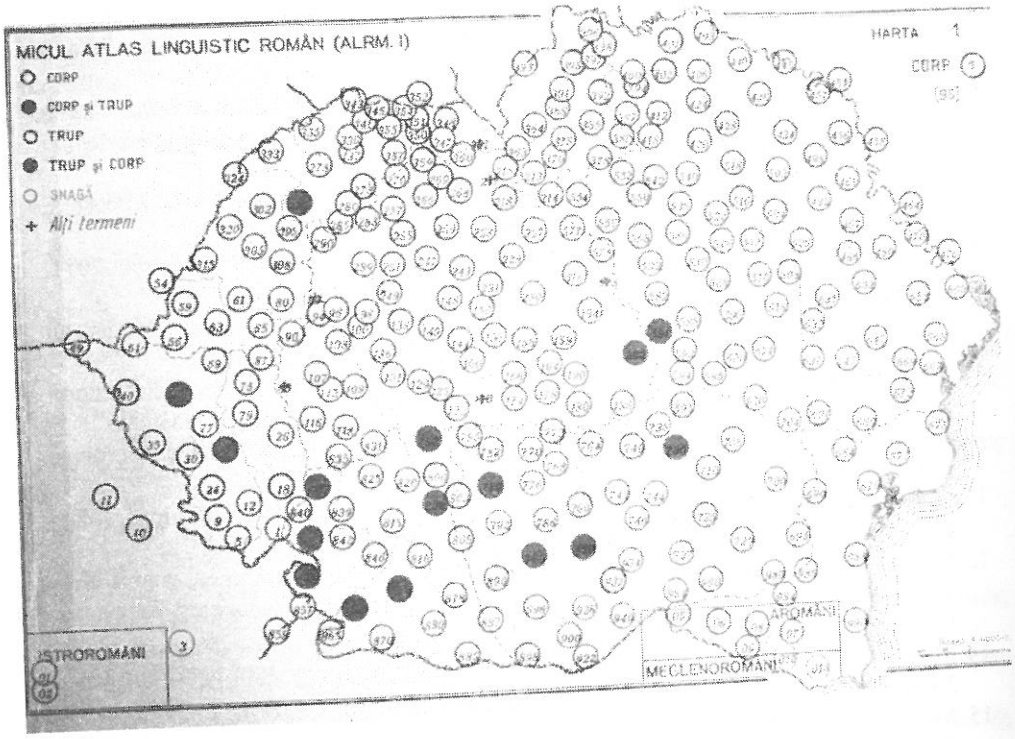
c) *izvoare*:

1. *** *Codicele Voronețean*, Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Universitatea București & Editura Minerva, 1981. (CV)
2. *** *La Chanson de Roland*, édition critique et traduction de Ian Short, coll. «Lettres gothiques», Librairie Générale Française, Paris, 1990.
3. *** *Palia de la Orăștie (1581-1582). Text-Facsimile-Indice*, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968. (PO)

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)

4. *** *Psaltirea Hurmuzaki*, vol. I, studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005. (PH)
5. Zoba din Vinţ, Ioan, *Sicriul de Aur*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Anton Goţia, Bucureşti, Editura Minerva, 1984. (SA)

Anexă

BDD-V3134 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:51 UTC)